

Sygn. akt III Ca 568/19, III Ca 600/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2020 r.

Sąd Okręgowy w Gliwicach III Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący - Sędzia Sadu Okręgowego Andrzej Dyrda

Sędzia Sadu Okręgowego Henryk Brzyżkiewicz

Sędzia Sadu Okręgowego Artur Żymelka

Protokolant Aleksandra Sado-Stach

po rozpoznaniu w dniu 23 stycznia 2020 r. w Gliwicach

na rozprawie

sprawy z powództwa K. S. i D. S.

przeciwko R. S.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Rejonowego w Gliwicach

z dnia 21 sierpnia 2018 r., sygn. akt I C 518/16

I. zmienia zaskarżony wyrok o tyle, że:

1. w punkcie 1 i 2 – w miejsce kwot po 28.333 zł zasądza kwoty po 23.925,06 (dwadzieścia trzy tysiące dziewięćset dwadzieścia pięć złotych sześć groszy) zł,

2. w punkcie 5 i 6 w miejsce obciążenia kosztami procesu w 83% obciąża w 73 (siedemdziesiąt trzy) %, a w miejsce 17% obciąża 27 (dwadzieścia siedem) %;

II. oddala apelacje w pozostałych częściach;

III. zasądza od pozwanego na rzecz powoda K. S. kwotę 997,28 (dziewięćset dziewięćdziesiąt siedem złotych dwadzieścia osiem groszy) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego;

IV. zasądza od pozwanego na rzecz powódki D. S. kwotę 997,28 (dziewięćset dziewięćdziesiąt siedem złotych dwadzieścia osiem groszy) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

SSO Artur Żymelka SSO Andrzej Dyrda SSO Henryk Brzyżkiewicz

UZASADNIENIE

Powodowie K. S. oraz D. S. wniesli o zasądzenie od pozwanego R. S. kwoty po 32.700 zł na rzecz każdego w powodów tytułem zachowku po zmarłym T. S.. Nadto wniesli o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu wskazali, że 15 marca 2014r. w G., zmarł T. S. będący ojcem powodów i pozwanego. Wraz z pozwanym byli jedynymi ustawowymi spadkobiercami zmarłego, a postanowieniem z 4 listopada 2014 r., wydanym w sprawie I Ns 2015/14 Sąd Rejonowy w Gliwicach stwierdził nabycie spadku po zmarłym T. S. na rzecz stron po 1/3 części każdy. 7 kwietnia 2011r. T. S. darował na rzecz pozwanego lokal mieszkalny położony w G. przy ul. (...) wraz z udziałem w wysokości (...) w części budynku wspólnego oraz prawie użytkowania wieczystego gruntu. Wartość darowizny została oszacowana na kwotę 196.000 zł. W konsekwencji dokonanej darowizny, powodowie nie otrzymali udziału w spadku, jaki należałby im się w oparciu o regulacje kodeksu cywilnego – ani z tytułu powołania do spadku, ani z tytułu darowizny.

W odpowiedzi na pozew pozwany R. S. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Uzasadniając swoje stanowisko, pozwany wskazał, że powodowie jako spadkobiercy ustawowi nie mają uprawnienia do dochodzenia zachowku, a wszelkie rozliczenia związane z darowiznami dokonuje się w postępowaniu o dział spadku. Powodowie z postępowaniu toczącym się pod sygn. akt I Ns 909/15 nie odnieśli się do darowizny, co oznacza, że zgodzili się z zapisem § 2 umowy darowizny z 7 kwietnia 2011 r.

Na rozprawie 14 sierpnia 2018 r. pełnomocnik powodów oświadczył, że cofa roszczenie ze zrzeczeniem się roszczenia powyżej kwoty 28.333 zł na rzecz każdego z powodów.

Sąd Rejonowy w Gliwicach wyrokiem z dnia 21 sierpnia 2018r. zasądził od R. S. na rzecz K. S. kwotę 28.333 zł oraz od R. S. na rzecz D. S. kwotę 28.333 zł. Sąd nadto umorzył postępowanie w zakresie żądania powoda co do kwoty 4.367 w zakresie żądania D. S., co do kwoty 4.367 zł. Kosztami procesu Sąd obciążył R. S. w zakresie roszczenia K. S. w 83%, a K. S. w 17%, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu. Kosztami procesu Sąd obciążył R. S. w zakresie roszczenia D. S. w 83%, a D. S. w 17%, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

Orzeczenie to poprzedził ustaleniem, że 15 marca 2014 roku w G. zmarł T. S., a spadek po zmarłym, na podstawie ustawy nabyli córka D. S., syn K. S. oraz syn R. S. po 1/3 każde z nich.

Spadkodawca T. S. w wyniku pogarszającego się stanu zdrowia wymagał stałej opieki. Pozwany R. S. zamieszkał ze spadkodawcą celem sprawowania całodobowej opieki nad nim, z kolei powodowie odwiedzali ojca, pomagali w opiece nad ojcem i interesowali się nim. W związku z koniecznością sprawowania opieki nad chorym ojcem pozwany R. S. zrezygnował z pracy zawodowej. Kwestia objęcia opieki nad ojcem przez pozwanego R. S. była przedmiotem uzgodnień pomiędzy rodzeństwem.

7 kwietnia 2011r. przed notariuszem W. W. pomiędzy T. S. a R. S. została zawarta umowa darowizny, mocą której T. S. darował na rzecz R. S. lokal mieszkalny nr (...), położony w G. przy ul. (...), składający się z 2 pokoi, kuchni, łazienki i przedpokoiu o łącznej powierzchni użytkowej 60,30 m² wraz z przynależną piwnicą nr 3 o powierzchni 5,20 m², dla którego Sąd Rejonowy w Gliwicach prowadzi księgę wieczystą nr (...) wraz ze związanym z nim udziałem wynoszącym (...) części w częściach wspólnych budynku i w prawie użytkowania wieczystego gruntu. Zgodnie z § 2 zd. 2 umowy, wartość darowizny nie miała być liczona na schedę spadkową. W § 6 umowy strony zgodnie podały wartość rynkową ww. nieruchomości na kwotę 196.000 zł.

Na rzecz K. S. i D. S. spadkodawca nie uczynił żadnych darowizn.

Spadkodawca był właścicielem rachunku bankowego prowadzonego przez Bank (...) Spółkę Akcyjną, II Oddział w G.. Upoważniona do dysponowania kontem była powódka D. S., która w porozumieniu z K. S. ze środków stanowiących świadczenie emerytalne spadkodawcy, co miesiąc odkładała kwotę 500 zł celem zabezpieczenia środków

finansowych na przyszłość spadkodawcy. Środki były gromadzone na rachunku bankowym prowadzonym w Banku (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W., I Oddział w G.. Na dzień zgonu spadkodawcy kwota oszczędności zgromadzona na przedmiotowym rachunku bankowym wynosiła 35 332,21 zł.

Przed Sądem Rejonowym w Gliwicach w sprawie I Ns 909/15 z wniosku K. S. z udziałem R. S. i D. S. toczyło się postępowanie w przedmiocie dokonania działu spadku po T. S.. Postanowieniem z 8 maja 2017 r. Sąd ustalił, że w skład spadku po zmarłym T. S. wchodzi udział w wysokości 1/16 prawa własności nieruchomości gruntowej składającej się z działek nr (...) o łącznej powierzchni 2370 m² położonej w Ż., dla której Sąd Rejonowy w Gliwicach prowadzi księgę wieczystą nr (...) o łącznej wartości 9.551 zł, o wartości ułamka 1/16 w prawie własności w/w nieruchomości w wysokości 596,94 zł, oszczędności zgromadzone na koncie (...) w kwocie 35.332,21 zł, oszczędności zgromadzone na koncie nr (...) w kwocie 71,57 zł. W punkcie 2 postanowienia Sąd dokonał działu spadku po T. S., w ten sposób, że udział w opisanej w punkcie 1 sentencji postanowienia nieruchomości przyznał w całości D. S. z obowiązkiem spłaty na rzecz wnioskodawcy K. S. oraz uczestnika R. S. kwot po 198,98 zł w terminie jednego miesiąca od daty prawomocności niniejszego postanowienia, przyznał wnioskodawcy K. S. oraz uczestnikom R. S. i D. S. po 1/3 części z sum pieniężnych zgromadzonych na opisanych powyżej kontach tj. odpowiednio dla każdego z nich kwoty po 23,85 zł oraz kwoty po 11.777,40 zł. Postanowieniem z 24 kwietnia 2018 r. Sąd Okręgowy w Gliwicach, rozpoznając pod sygn. akt III Ca 1701/17 apelację wnioskodawcy od postanowienia z 8 maja 2017 r. wydanego w sprawie I Ns 909/15, oddalił apelację.

Wartość nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr (...) położonej w G. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w Gliwicach prowadzi księgę wieczystą nr (...) wraz ze związanym, z nią udziałem w nieruchomości wspólnej zapisanej w księdze wieczystej nr (...) według stanu na dzień 7 kwietnia 2011 r. wynosi 170.000 zł.

Lokal będący przedmiotem darowizny jest przez pozwanego wynajmowany, on sam prowadzi gospodarstwo domowe z inną osobą u której mieszka.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał, że powództwo, po sprecyzowaniu jego żądania i wskazaniu kwoty dochodzonej pozwem, zasługiwało na uwzględnienie w całości.

Sąd zakwalifikował roszczenie powodów w oparciu o art. 991 § 1 k.c., tj. jako roszczenie o zachowek stwierdzając, że powodowie należą do kręgu osób uprawnionych do zachowku, co potwierdza postanowienie Sądu Rejonowego w Gliwicach z 4 listopada 2014 r. w sprawie I Ns 2015/14.

Następnie Sąd, w oparciu o art. 993 k.c. i art. 995 k.c. stwierdził, że uczyniona darowizna w postaci nieruchomości położonej w G. przy ul. (...) nie była przedmiotem działu spadku, i jej rozliczenie podlegało w ramach żądania zachowku.

Sąd wskazał, że wszelkie rozliczenia związane z darowiznami dokonuje się w postępowaniu o dział spadku. Zgodnie jednak z art. 1039 § 1 k.p.c. jeżeli w razie dziedziczenia ustawowego dział spadku następuje między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem, spadkobiercy ci są wzajemnie zobowiązani do zaliczenia na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn oraz zapisów windykacyjnych, chyba że z oświadczenia spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna lub zapis windykacyjny zostały dokonane za zwolnieniem od obowiązku zaliczenia. § 2 zd. 2 umowy darowizny z 7 kwietnia 2011 r. stanowi, że wartość darowizny nieruchomości położonej w G. przy ul. (...) nie miała być wliczona na schedę spadkową. W konsekwencji wyłączenia darowizny ze schedy spadkowej, nie mogła być ona uwzględniona w postępowaniu dotyczącym działu spadku po T. S., bowiem nie wchodziła ona w jego skład. Nie wpływa to natomiast na prawo spadkobierców do zachowku w zakresie uczynionej darowizny.

Sąd wskazał, że wartość przedmiotowej nieruchomości została ustalona na podstawie opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości i wynosiła 170.000 zł, a zatem 1/3 części, która w udziale przypadła każdemu z powodów, wyniosła 56.666 zł.

Sąd, w oparciu o art. 995 k.c., nie znalazł podstaw do uwzględnienia przy szacowaniu wartości przedmiotowej nieruchomości nakładów poczynionych przez pozwanego w postaci przeprowadzenia remontu albowiem nakłady

poczynione po dokonaniu darowizny nie są uwzględniane przy obliczaniu wartości nieruchomości, co więcej, pozwany wskazywał, że remonty wykonywane były za pieniądze spadkodawcy, a nakłady te nie zostały w żaden sposób wykazane.

Wobec powyższego, na podstawie art. 991 § 1 k.p.c., Sąd stwierdził, że należał się im z tytułu zachowku udział w wysokości 1/2 części, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, a w konsekwencji ustalił, że należny powodom zachówek powinien wynieść 28.333 zł na rzecz każdego z nich ($170.000 \text{ zł} : 3 = 56.666 \text{ zł} \times 1/2 = 28.333 \text{ zł}$).

Sąd nie obniżył należnego zachowku o kwotę, jaką co miesiąc powodowie odkładali celem zabezpieczenia środków finansowych na przyszłość spadkodawcy, albowiem kwota oszczędności zgromadzona na przedmiotowym rachunku bankowym wynosząca 35.332,21 zł rozliczona została w postępowaniu w przedmiocie działu spadku po T. S. w sprawie o sygn. akt I Ns 909/15.

Sąd uznał, że roszczenie powodów jest słuszne i zasługuje na ochronę prawną oraz nie jest również sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i nie stanowi nadużycia prawa.

Sąd nie znalazł podstaw do rozłożenia należności przysługującej powodom na raty, jak to wnioskował pozwany, albowiem na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego, stwierdził, że pozwany jest zdolny do poniesienia kosztów i zapłaty należności.

W oparciu o art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 203 § 1 k.p.c. Sąd umorzył w zakresie żądania do kwoty 4.367 zł albowiem na rozprawie 14 sierpnia 2018 r. pełnomocnik powodów oświadczył, że cofa pozew ze zrzeczeniem się roszczenia do kwoty 28.333 dla każdego z powodów. Sąd uznał, że cofnięcie pozwu w niniejszej sprawie było dopuszczalne, zaś okoliczności sprawy wskazywały, iż wymieniona czynność nie jest sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego jak również nie będzie zmierzała do obejścia prawa.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 zd. 1 k.p.c., ustalając, że powodowie utrzymali się ze swoim żądaniem w 83% każdy, a zatem winni ponieść 17 % kosztów procesu każdy. Na podstawie przepisu art. 108 § 1 k.p.c. szczegółowe wyliczenie kosztów postępowania Sąd pozostawił referendarzowi sądowemu.

Apelację od tego orzeczenia wniósł pozwany zaskarżając wyrok w całości.

Zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych poprzez przyjęcie do rozliczeń zawyżonej ceny mieszkania, brak uznania poczynionych darowizn i nierozliczenie ich nie uwzględnienie sytuacji materialnej pozwanego.

Na tych podstawach wniósł o zmianę wyroku poprzez przyjęcie faktycznej wartości rynkowej mieszkania, tj. około 132.000 zł ewentualnie powołanie biegłego celem ustalenia wartości mieszkania oraz odliczenie od zachowku uczynionych darowizn na rzecz powodów rozłożenie spłaty na raty.

W odpowiedzi na apelację powodowie wnieśli o oddalenie apelacji oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów postępowania odwoławczego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Sąd pierwszej instancji prawidłowo zakwalifikował roszczenie powodów przyjmując jako podstawę prawną swego rozstrzygnięcia przywołane przepisy prawne, a następnie ustalił wszystkie okoliczności faktyczne istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Poczynione ustalenia dotyczące okoliczności faktycznych mają podstawę w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym, który w zakresie dokonanych ustaleń jest logiczny i wzajemnie spójny, natomiast informacje zawarte w poszczególnych źródłach dowodowych nawzajem się uzupełniają i potwierdzają, przez co są w pełni wiarygodne. Ustalenia te Sąd Okręgowy przyjmuje za własne.

Niemniej jednak wyprowadzone wnioski nie do końca były prawidłowe.

Zasadniczym zagadnieniem dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy było prawidłowe ustalenie substratu zachowku, który powinien stanowić podstawę obliczenia wysokości roszczenia należnego powodom.

Zgodnie z art. 991 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. przy obliczaniu wartości spadku powiększonego o wartość doliczanej do spadku darowizny należy ustalić czystą wartość spadku. Od wartości tej odlicza się długi spadkowe.

Wskazać nadto należy, że z roszczeniem z tytułu zachowku może wystąpić osoba pominięta jako spadkobierca testamentowy, a także osoba będąca spadkobiercą ustawowym, która wobec braku odpowiedniej wartości masy spadkowej w istocie została pozbawiona zachowku w całości lub w części. W tym ostatnim przypadku mamy do czynienia z roszczeniem o uzupełnienie zachowku (porównaj: wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 stycznia 2016r., VI ACa 1922/14)

Sąd I instancji prawidłowo doliczył darowizny i de facto na tym poprzestał, pomimo, iż poczynił ustalenia, że przed sądem spadku toczyło się postępowanie o dział spadku po T. S.. Rozstrzygnięciem zawartym w punkcie 2 postanowienia z dnia 8 maja 2017r. (I Ns 909/15) Sąd dokonał działu spadku po T. S., w ten sposób, że udział w nieruchomości o łącznej wartości 10.147,94 zł (9.551 zł + 596,94 zł) przyznał w całości D. S. z obowiązkiem spłaty na rzecz wnioskodawcy K. S. oraz uczestnika R. S. kwot po 198,98 zł oraz przyznał K. S., R. S. i D. S. po 1/3 części z sum pieniężnych zgromadzonych na opisanych powyżej kontach tj. odpowiednio dla każdego z nich kwoty po 23,85 zł (z łącznej kwoty 71,57 zł) oraz kwoty po 11.777,40 zł (35.332,21 zł).

Uwzględniając wskazane powyżej ustalenia faktyczne należało ustalić substrat zachowku na kwotę 215.551,72 zł (darowizna – 170.000 zł, wartość udziałów w nieruchomościach - 10.147,94 zł, zgromadzone oszczędności w łącznej kwocie - 35403,78 zł).

Biorąc pod uwagę należny powodom udział w zachowku wyrażający się ułamkiem w wysokości 1/6 należny im zachówek wynosił 35.925,29 zł.

Jak wynika jednak z postanowienia Sądu Rejonowego w Gliwicach powodowie uzyskali w postępowaniu o dział spadku kwotę 12.000,23 zł, o którą należało obniżyć należny im zachówek. Tym samym kwota zachowku została obniżona do kwoty 23.925,06 zł i tylko w tym zakresie apelacja mogła odnieść skutek.

Odnosząc się natomiast do kwestionowanej przez pozwanego wartości nieruchomości, zwrócić należy uwagę, że zgodnie z art. 995 § 1 k.c., wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku. Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 15 marca 2018r. (I ACa 916/17) ustalenie wartości poszczególnych składników wchodzących w skład spadku, w tym także ustalenie wartości nieruchomości dla określenia wymiaru zachowku powinno być oparte na kryteriach rynkowych. Określenie wartości rynkowej nieruchomości powinno więc nastąpić zgodnie z regułami i metodami wynikającymi z przepisów u.g.n. i przepisów wykonawczych oraz standardów zawodowych rzeczoznawców.

Przenosząc powyższe do rozpoznawanej sprawy uznać należało, że skoro sporządzona dla celów niniejszego postępowania opinia biegłego sądowego B. R. (k. 46 – 66) odpowiadał przepisom tej ustawy, nie było podstaw do skutecznego kwestionowania wartości rynkowej nieruchomości, tym bardziej, że pozwany nie wskazał podstaw do przyjęcia wskazanej przez niego wartości rynkowej nieruchomości. Zwrócić nadto należy uwagę, że wskazana przez niego wartości jest niższa aniżeli najniższa oferta wskazana przez biegłego (k. 59), przy czym dla lokalu o powierzchni niemal 20 m² mniejszej.

Z tych względów apelacja pozwanej została uwzględniona w zakresie określonym w punkcie I pkt 1 wyroku w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c., a w pozostałym zakresie oddalona na podstawie art. 385 k.p.c.

Konsekwencją rozstrzygnięcia reformatoryjnego stała się konieczność zmiany rozstrzygnięcia o kosztach procesu na podstawie art. 100 k.p.c. dokonując ich stosunkowego rozdzielenia przy

uwzględnieniu, że powodowie utrzymali się ze swym roszczeniem w 73 %, o czym orzeczono w punkcie I ppkt 2 wyroku.

O kosztach postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w związku z art. 391 § 2 k.p.c. przy uwzględnieniu, że apelacja pozwanego została uwzględniona w 16 %.

Koszty te, odnośnie postępowania odwoławczego wywołanego apelacją pozwanego, ustalono na podstawie § 2 pkt 5 w związku z § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015r. poz. 1800 z późniejszymi zmianami) oraz przy uwzględnieniu opłaty od apelacji w kwocie 2.834 zł.

SSO Artur Żymełka SSO Andrzej Dyrda SSO Henryk Brzyżkewicz